

NODIRA LIRIKASI

Mualliflar: Axmadjonova Durdonaxon Xabibullo qizi

Idrisova O'g'ilxon Qudratbek qizi

Abdumalikova Nodira Alijon qizi

Qo'qon Universiteti Andijon filiali

Filologiya tillarni o'qitish yo'nalishi

1-kurs talabalari

ANNOTATSIYA: *Ushbu maqolada XIX asr o'zbek adabiyotining yirik vakili, shoir, ma'rifatparvar va davlat arbobi Nodiraning lirik merosi tahlil qilinadi. Shoiraning ijodining mavzulari, badiiy tasvir vositalari, g'oyaviy yo'nalishi, ayol qalbining nozik kechinmalari va milliy lirik an'analarga qo'shgan hissiy ilmiy asosda yoritiladi. Maqolada Nodira g'azallaridagi muhabbat, vafodorlik, sadoqat, insoniylik, ijtimoiy adolat kabi tushunchalar poetik jihatdan o'rganiladi. Shuningdek, shoiraning tasavvufiy qarashlari, mumtoz she'rriyat an'alarini davom ettirgani hamda o'ziga xos obrazlar yaratish mahorati yoritiladi. Nodiraning badiiy merosining o'zbek adabiyotidagi o'rni va zamonaviy adabiy jarayonda qayta baholanishi ham maqola markazida turadi.*

KALIT SO'ZLAR: *Nodira, lirika, g'azal, mumtoz adabiyot, obraz, poetika, muhabbat, tasavvuf.*

KIRISH. O'zbek mumtoz adabiyoti tarixida o'ziga xos yo'li, mustahkam mavqei va betakror ovozi bilan ajralib turadigan ijodkorlardan biri — Nodiradir. U nafaqat shoir, balki ma'rifatparvar, siyosatdon ayol, davlat arbobi sifatida ham o'z davrida muhim o'rin egallagan. XIX asrning birinchi yarmida Qo'qon xonligida yashab ijod qilgan Nodira o'zbek o'quvchisi uchun o'zining samimiy, ma'nodor, ruhiy chuqurlikka ega lirik she'rlari orqali tanish va qadrlidir. Shoiraning haqiqiy ismi Mohlaroyim bo'lib, u "Komila" va "Maknuna" taxalluslari bilan ham ijod qilgan.

Nodira lirikasi o'zbek adabiyoti rivojida alohida sahifaga ega bo'lib, unda ayol ruhiyati, nozik tuyg'ular olami, muhabbatning pokligi, insoniy fazilatlarning yuksak qadrlanishi bir-biri bilan uyg'unlashadi. Shoiraning lirik merosi o'zbek ayollarining ma'naviy-intellektual salohiyatini namoyon etuvchi yorqin misoldir. Nodira asarlari o'zbek mumtoz she'riyatiga nafislik, samimiyat va yangi badiiy ohang olib kirgan.

Nodira ijodida muhabbat mavzusi alohida o'rin tutadi. Biroq uning tasviridagi muhabbat shunchaki his-tuyg'u emas, balki ma'naviy kamolotga yetaklovchi kuch sifatida talqin etiladi. Shoira uchun muhabbat — vafodorlik, sadoqat va insoniylik mezonini bo'lib xizmat qiladi. Bu jihatdan Nodiraning lirikasida tasavvufiy mazmun kuchli: sevgini ilohiy manzilga yetaklovchi ruhiy yo'l sifatida tasvirlash mumtoz adabiyotdagi qadimiy an'anaga tayanadi.

Shoiraning she'riyati o'z davri ijtimoiy-siyosiy voqealarini ham aks ettiradi. Uning g'azallaridagi orzu-umidlar, hayotiy kechinmalar, adolatli jamiyat haqidagi tasavvurlari XIX asr o'zbek ayolining ruhiy dunyosini ochib beradi. Nodira ijodi o'zbek lirik an'anasining davomchisi sifatida ham, ayol shoiralar maktabining asoschisi sifatida ham tarixda o'chmas iz qoldirdi.

ASOSIY QISM. Nodiraning lirik merosi o'zining boy badiiy-poetik imkoniyatlari bilan mumtoz o'zbek adabiyotining eng go'zal sahifalaridan birini tashkil etadi. Uning she'rlari chuqur ma'no, ichki kechinmalar, nafis obrazlar va musiqiy ohangdorlik bilan ajralib turadi. Shoira ijodi, avvalo, inson qalbi, muhabbat, iztirob, sadoqat, ayriliq, umid kabi mavzularni o'z ichiga oladi. Nodira lirikasida ayol qalbining betakror tasviri juda nozik ifodalanadi. U o'zining shaxsiy hayotidagi kechinmalar, ruhiy iztiroblar va jamiyatdagi ayollarning o'rniga oid fikrlarni ham she'riy satrlar orqali ifodalaydi.

Nodiraning g'azallarida ko'p uchraydigan obrazlardan biri — oshiq va ma'shuq obrazidir. Bunday obrazlar mumtoz she'riyatdagi an'anaviy ramzlar bo'lib, shoiraga o'z tuyg'ularini badiiy ifodalash imkonini beradi. Biroq Nodira bu obrazlarni talqin etishda o'ziga xos yangi ohang yaratadi. Uning "Komila" taxallusi bilan yozilgan g'azallarida muhabbatning yuksak, sof va ma'naviy mazmuni yaqqol

seziladi. U o'z ma'shuqasiga bo'lgan muhabbatni faqat shaxsiy his sifatida emas, balki qalbni poklovchi, ruhni yuksaltiruvchi manba sifatida tasvirlaydi.

Shoiraning lirik merosida tasavvufiy ruh kuchli. Uning she'riyatidagi "yor", "jamol", "visol", "hijron", "sharob", "mayxona" kabi ramzlar tasavvufiy ma'nolar bilan boyitilgan. Bu ramzlar orqali shoiraning ilohiy muhabbat va ruhiy kamolot haqidagi qarashlari ochiladi. Nodira tasavvuf falsafasini ayolona nazokat bilan uyg'unlashtirib, o'zbek mumtoz adabiyotida kam uchraydigan o'ziga xos uslub yaratadi.

Nodiraning poetik mahorati uning badiiy tasvir vositalaridan mohirona foydalanganida yaqqol namoyon bo'ladi. Metafora, tamsil, isti'ora, tashbeh, tajnis kabi vositalar uning har bir satriga badiiy jilo bag'ishlaydi. Ayniqsa, tashbehlar orqali ayol kechinmalarining nafis tasviri berilishi uning ijodining o'ziga xos tomonidir. Masalan, yor jamolini oyning nuri, gulning ochilishi yoki quyoshning ko'tarilishi bilan taqqoslaydi. Bu esa she'rga yorqinlik, jonlilik bag'ishlaydi.

Nodiraning lirikasi o'z davrining ijtimoiy-siyosiy hayotidan ham xoli emas. Uning "Komila" taxallusi bilan yozilgan ayrim she'rlarida adolat, sahovat, insonparvarlik, jamiyatning barqarorligi haqidagi orzu va intilishlar aks etadi. Shoira davlat arbobi sifatida ham faol bo'lgan, shu sababli uning ijodida jamiyat, xalq, adolat haqidagi qarashlar alohida o'rin tutadi.

Shoiraning lirikasini o'rganishda uning ayol sifatidagi ruhiy dunyosini tahlil qilish alohida ahamiyatga ega. U ayollarning jamiyatdagi o'rni, ularning ichki iztiroblari, orzu-umidlari, muhabbati va hayotiy kurashlarini o'z she'rlarida chuqur tasvirlaydi. Bu jihati bilan Nodira o'z davrining eng ilg'or fikrlovchi ayollaridan biri sifatida tarixda qoldi.

Yana bir muhim jihat shundaki, Nodira she'riyatida tilning musiqiyligi, ohangdorligi va vaznning puxtaligi seziladi. Aruz vaznining imkoniyatlaridan unumli foydalanib, o'z she'rlariga ohang bera olgan. Uning g'azallari o'qilganda ma'naviy huzur bag'ishlaydigan musiqiy ritm seziladi.

XULOSA. Nodira lirikasi o'zbek adabiyotining ajralmas qismi bo'lib, milliy ruhiyat, hissiy noziklik va insoniy qadriyatlarni ifodalashda o'ziga xos o'rin

tutadi. Uning she'riyatida sevgi, tabiat go'zalligi, insonning ichki olami va jamiyat bilan aloqalari chuqur tasvirlangan. Nodira asarlarida tilning nafisligi, obrazlilik va ritmik uyg'unlik yaqqol namoyon bo'ladi. Lirik she'rlar o'quvchiga nafaqat estetik zavq beradi, balki ma'naviy tarbiya ham beradi, milliy qadriyatlarni anglashga yordam beradi. Shuningdek, Nodira lirikasi zamonaviy ijtimoiy va insoniy masalalarni ham ochib beradi, shuning orqali u o'zbek adabiy merosining boyligini oshiradi. Uning ijodi kelajak avlodlar uchun ilhom manbai bo'lib, she'riyatning ahamiyatini va milliy identitetni mustahkamlashdagi rolini yanada oshiradi. Nodira lirikasi o'zining estetik va falsafiy jihatlari bilan har doim o'rganishga arzigulik.

ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Ahmedova Sh., "O'zbek klassik adabiyoti tarixi", Toshkent, 2015.
2. Bobojonov I., "O'zbek lirik she'riyatining rivojlanishi", Samarqand, 2017.
3. Karimova N., "Nodira ijodida sevgi va tabiat motivlari", Andijon, 2019.
4. Mirzaeva L., "O'zbek qahramonlari va lirik she'riyat", Toshkent, 2018.
5. Tursunov R., "She'riyatda milliy va zamonaviy uyg'unlik", Buxoro, 2020.